

Hybridní režimy

Anotace:

Žáci se zabývají státy, které se pohybují na rozhraní demokracie a autoritářských režimů, tzv. hybridními režimy. Zkoumají podoby hybridních režimů a posoudí, jaké nebezpečí hybridní režimy představují.

Cíle:

- Žák si vybaví dosavadní znalosti o autoritářských režimech a uvede jejich příklady.
- Žák shrne vlastními slovy přečtený text, tvoří k němu otázky a diskutuje nad položenými otázkami.
- Žák posoudí, jaké nebezpečí hybridní režimy představují.

Věk: 15–19 let

Předpokládaný čas: 45 minut

Vzdělávací oblasti a obory pro gymnázia:

Člověk a společnost (Občanský a společenskovědní základ, Zeměpis)

Vzdělávací oblasti pro střední odborné školy:

Občanský vzdělávací základ

Témata:

lidská práva, demokracie, autoritářské režimy, hybridní režimy

Metody a formy práce:

skupinový brainstorming, čtení s otázkami, volné psaní

Pomůcky:

část textu *Demokracie a svoboda ve světě* (Příloha I) pro každého žáka, volné papíry, psací potřeby, fixy, flipchartové papíry

Postup

EVOKACE

- Rozdělte žáky do skupinek cca po 4 osobách. Vyzvěte je, aby přemýšleli, které státy s nedemokratickým režimem znají. Své nápady žáci zapisují na flipchartový papír.
- Poté řekněte žákům, aby vypsané státy kategorizovali do několika skupin. Žáci vytvoří stručnou charakteristiku jednotlivých kategorií států.
- Dejte prostor jednotlivým skupinám ke stručné prezentaci vytvořených kategorií.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

- K přiblížení problematiky hybridních režimů využijte text z příručky *Demokracie a svoboda ve světě* (Příloha I). Rozdělte žáky do dvojic a řekněte jim, aby se s textem seznámili metodou čtení s otázkami.
- Dvojice se domluví, jak dlouhou část textu si přečte každý sám. Po přečtení zvolené části textu jeden z dvojice vlastními slovy stručně shrne obsah a druhý položí otázku k zamyšlení. (Pozor, nemělo by se jednat o otázku ověřující znalost obsahu.)
- Vyzvěte žáky, aby nad otázkou chvíli diskutovali. Poté si prohodí role a pokračují v další části textu (až do konce článku).
- Žáci by si měli zapsat alespoň dvě zajímavé otázky, o kterých diskutovali.

- Poproste žáky, aby ocenili otázky, které je zaujaly, a aby sdíleli momenty, na kterých se v rámci diskuse nemohli shodnout.
- Na závěr může některé otázky prodiskutovat celá třída.

REFLEXE

- Metodou volného psaní žáci odpovídají na otázku: „V čem spočívá nebezpečí hybridních režimů?“

METODA VOLNÉHO PSANÍ

1. Položte tužku na papír a pište.
2. Během psaní se nevracejte k tomu, co jste již napsali, nic neopravujte, nevylepšujte.
3. Nemyslete na pravopis ani na stylistiku.
4. Když vás nic k tématu nenapadá, napište klidně cokoli, co vás v tu chvíli napadne. Když budete mít své téma na paměti, uvidíte, že vás za chvíli k němu zase něco napadne.
5. Využijte celý vymezený čas. I když se vám zdá, že už opravdu k tématu nemáte co dodat, pište pořád dál, dokud neuplyne stanovený čas.

- Odměřte žákům 5 minut na psaní.
- Poproste dobrovolníky, aby volné psaní sdíleli s ostatními.

Zdroje:

- TEMPLE, Charles; STEELOVÁ, Jeannie L.; MEREDITH, Kurtis S.; WALTER, Scott: *Rozvíjíme kritické myšlení. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka II*, Praha: o.s. Kritické myšlení, 2007.

Příloha 1

Hybridní režimy

V posledních několika dekádách zažívají velký nárůst ve světě tzv. hybridní režimy. Nejsou to ani demokracie, ani autoritářské režimy, pohybují se někde mezi, v šedé zóně, a nesou v sobě prvky obou politických systémů. A rovněž mají různé názvy: hybridní režim, neliberální demokracie, pseudodemokracie, částečně svobodná země, soutěž autoritářství apod. Mezi akademickými odborníky panuje čilá diskuse, ale jednotný konsenzus, co demokracie je a co už není, v podstatě neexistuje.

Vzestup hybridních režimů

Pojem hybridní režim není úplně nový, Larry Diamond¹¹ zmiňuje, že již v 60. a 70. letech 20. století existovaly země s pluralitním volebním systémem v rámci nedemokratického režimu a uvádí příklad Mexika, Singapurů či Jižní Afriky. Významný politický teoretik Samuel Huntington přišel s konceptem demokratizačních vln, na kterém se snažil vysvětlit, proč se některé země staly demokraciemi, když předtím byly nesvobodnými režimy. Třetí demokratizační vlna probíhala od 70. let a skončila v polovině 90. let, kdy nastal vzestup hybridních režimů. Mnoho zemí se v té době pohybovalo v transformační fázi směrem k demokracii, jako například některé země bývalého Sovětského svazu, ale zastavily se v tranzici a jejich státy začaly vnášet do své vlády autoritářské prvky. Nabízí se otázka, proč se zastavily. Povětšinou to byla kombinace důvodů jako slabé, nedostatečně reformované instituce, dominance autoritářských lídrů, ekonomické problémy země, slabá nebo neexistující nezávislá občanská společnost, role armády a policie, nacionalismus, vnější intervence, naivita v očekávání rychlé a bezbolestné transformace atd.¹²

Zdání svobody

Oproti autoritářským režimům hybridní režimy poskytují určitou úroveň svobody (například svobodu pohybu, svobodu podnikat či účastnit se voleb) nebo se snaží vzbuzovat zdání svobody. Jeden z největších rozdílů mezi současnými hybridními režimy a „klasickými“ autoritářskými či totalitními režimy představuje **existence pluralitní politické soutěže v hybridních režimech**. Může se například (ale nutně nemusí) jednat o limitované či kontrolované soutěže, naoko pluralitní, ale ve skutečnosti pokřivené. Pluralitní volby pro autoritářský systém typické nejsou, v nich je většinou politická soutěž znemožněna. V autoritářských režimech mohou mít určitou, relativní svobodu některé entity, například církve, nicméně politická aréna je vyhrazena autoritářským elitám. Kvůli existenci politické soutěže se proto někdy hybridní režimy nazývají **volební autokracie**. Významná maďarská filozofka Ágnes Hellerová, která se zabývá autoritářskými systémy, potvrzuje současný trend: „*Myslím, že je to celosvětová tendence. Všichni tyrani se dnes dostávají k moci přes volby. Nejenom v Turecku a v Rusku, ale také v mnohých afrických a asijských zemích. Ve Venezuele byl diktátor – opravdu totalitní diktátor – zvolen v obecných volbách. Tohle je absolutně nová situace.*“¹³ Otázka ovšem je, nakolik jsou volby ve skutečnosti opravdu svobodné. Může totiž jít o vytváření demokratické iluze, kterou se režim snaží vytvořit, ale neposkytuje přitom opozici férové podmínky v politické soutěži. Příkladem je Rusko, kde nejvýraznějšímu opozičnímu politikovi Alexeji Navalnému je umožněno profilovat se jako opoziční politik, ale jen do té míry, která významným způsobem neohroží vládnoucí režim. V roce 2017 tak nebylo Navalnému dovoleno kandidovat v prezidentských volbách na základě zpolitizovaného

soudního procesu. Navalnému dal následně za pravdu i Evropský soud pro lidská práva, který došel k závěru, že politikovi bylo upřeno právo na spravedlivý soud.¹⁴ Bohužel mu to nebylo nic platné, protože kandidovat v prezidentských volbách již nemohl, což bylo záměrem vládnoucího režimu.

Nabízí se otázka, proč některé restriktivní režimy připouští prvky demokracie. Jednoduše proto, že je to pro ně výhodné. Zjistily, že západní demokratické státy se ve svém volání po demokratizaci restriktivních režimů nechají uspokojit kroky vedoucími pouze k částečným svobodám.

Příkladem může být Ázerbájdžán, postsovětský stát ležící na jižním Kavkaze s bohatými zásobami ropy a zemního plynu, pro jehož ekonomiku jsou dobré zahraniční vztahy zásadní. Země kontrovaná prezidentem Ilhamem Alijevem a jeho rodinným klanem se dlouhá léta poměrně úspěšně prezentovala navenek jako svobodná. Režim se snažil budovat veřejnou image moderní, demokratické evropské země. Například pořádáním poněkud absurdních veřejných akcí se zahraničním přesahem, jako byly První evropské olympijské hry¹⁵, či vytvářením iluze nezávislých médií a občanské společnosti. V této zemi občané mohou žít relativně svobodný život, mohou studovat, cestovat i podnikat. Zásadní podmínkou je ale režim v ničem nekritizovat (například všudypřítomnou korupci), neusilovat o systémové změny v jakékoli oblasti lidského života. Na mezinárodním poli Ázerbájdžán dlouhá léta čile uplatňoval takzvanou kaviárovou diplomacii a využíval kontaktů na zá-

padní politiky, mj. v rámci svého chytře vykalkulovaného členství v Radě Evropy, mezinárodní evropské organizaci zaměřující se na dodržování lidských práv, kvalitu demokracie a právního státu¹⁶. **Kaviárová diplomacie** zahrnovala dárky v podobě drahých koberců, kaviáru či úplatků za podporu zájmů ázerbájdžánského režimu, což mohlo například znamenat přivírat oči nad nemalým počtem politických vězňů v zemi. V hodnocení základních svobod Ázerbájdžán ve skutečnosti zásadně propadá. Otázkou zůstává, jak je možné, že evropské demokratičtí politici tak dlouho ignorovali ázerbájdžánské kupčení s demokracií. Pohodlnost, preference ekonomické diplomacie, naivita či prostě nezájem o porušování lidských práv – to všechno mohou být hlavní důvody, ovšem těžko je lze rozumně ospravedlnit.

Iluze alternativy k demokracii

Hybridní režimy jsou nebezpečné, neboť vytváří iluzi lákavé alternativy k demokracii. Silný lídr, řídící zemi pevnou rukou a tváříci se demokraticky, může vypadat pro některé přitažlivě, dokud ovšem nepoznají cenu, jakou za takového lídra zaplatí. Již Fareed Zakaria, který psal o konceptu neliberální demokracie koncem devadesátých let, varoval: „*Neliberální demokracie získávají legitimitu – a tím také sílu – ze skutečnosti, že jsou přiměřeně demokratické. Největším nebezpečím neliberální demokracie je – odhlédneme-li od neblahých důsledků pro vlastní obyvatelstvo –, že zdiskredituje liberální demokracii samotnou a vrhne stín na celé demokratické zřízení.*“¹⁸

Zdroj: HORÁKOVÁ, Sylva. *Svoboda a demokracie ve světě. Bohouš a Dáša: Demokracie pod lupou. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2019, s. 12–19.*